

הקדמה

עבודת מחקר זו התבצעה בעזרתם של גורמים חשובים מותיקי החיל וחברי העמותה :
אל"מ במיל' מר הלל כרמלי מנחה העבודה.
סא"ל במיל' מר צבי נגאל קצין קשר בבריגדה.
אל"מ במיל' ד"ר יעקב בעל-שם יו"ר הועדה למחקרים ואקדמיה.
אל"מ במיל' מר ניר שריג מרכז הוועדה למחקרים ואקדמיה.
רס"ן במיל' מר אבי גולן מתאם הוועדה למחקרים ואקדמיה.
אנשים אלו, נכנסו לחיינו ושיתפו אותנו בסיפוריהם האישיים וחוויותיהם מהשירות למען המדינה
ולמען חיל הקשר, היו נכונים לעזור ולענות על כל שאלה ולהרחיב את ידיעותינו בכל נושא ובכל זמן.
אנו מודים על ההזדמנות הנפלאה שניתנה לנו לעבוד במחיצתם וליצור עבודת מורשת בנושא הקשר
בבריגדה היהודית.

מבוא

עבודה זו עוסקת בניצני הקשר בעם היהודי בארץ ישראל טרם הקמתו של חיל הקשר. בקריאת עבודה זו אפשר לראות את הקשר ההדוק בין יוצאי הבריגדה, להתפתחותו ועיצובו של חיל הקשר דאז ואת הערכים והמקצועות שתרמו לעיצובו של החיל כיום.

העבודה עוסקת בנושאים הבאים :

1. המצב בארץ ישראל בזמן המנדט הבריטי.
2. שילוב יהודים בצבא הבריטי והקמת הבריגדה.
3. הקשר בבריגדה היהודית.
4. סיוע הבריגדה לפליטי השואה.
5. הבריגדה כבסיס להקמת צה"ל וחיל הקשר.

נושאים אלו מבוססים על עדויות אישיות של יוצאי הבריגדה : צבי נגאל והלל כרמלי ויעקב בעל שם אשר תרם בהקמת חיל הקשר.

בנוסף נעזרנו בדפי עדות, סרטונים וקורות חיים מתוך מאגר המרמ"ק של : אל"מ במיל' מר יצחק אלמוג ז"ל הקשר"ר השני. סא"ל במיל' מר צבי אלנתן (שנמנע מאיתנו להיפגש עימו עקב מצבו הבריאותי) אשר היו קציני קשר בבריגדה היהודית ומדריכי קשר.

העבודה כוללת תמונות, מסמכים וציטוטים מתוך ראיונות שביצענו.

שיטת המחקר

לשם כתיבת העבודה אספנו חומרים ממקורות שונים ומגוונים. המידע העיקרי נאסף ממרכז מורשת חיל התקשוב ביהוד. כתבנו וציטטנו את השיחות השונות ותיעדנו את המידע שהמנחים שיתפו אותנו בו. במרכז המורשת של חיל התקשוב נמצא המרמ.ק (מרכז מורשת קשר) ובו ארכיון של חומרים החיל מהקמת החיל. קראנו, סרקנו, צילמנו והדפסנו חומרים. במרמ.ק קיבלנו עזרה מאוד גדולה מאנשי המקום שניתבו אותנו לחומר הנכון ופתחו בפנינו את מאגר השאלונים האישיים שכלל בתוכו את רוב התמונות שבהן השתמשנו בעבודה שלנו.

המחקר התבצע במספר שלבים :

1. 24.4.13 - מפגש התנעה לכתיבת עבודת מורשת בו נפגשנו עם ותיקי החייל וחברי הועדה שהציגו בפנינו את נושאי העבודה ודרישותיה.
2. באותו מפגש, מנחה העבודה שלנו מר הלל כרמלי לא חש בטוב ולכן דלינו מידע אודו הבריגדה והקמתה מד"ר יעקב בעל שם שאמנם לא היה חבר בבריגדה היהודית אך יש לו ידע נרחב בנושא וכן במצב בארץ באותה תקופה.
3. עוד באותו מפגש נפגשנו עם מר צבי נגאל, מנחה העבודה השנייה, שהיה קצין קשר בבריגדה היהודית, צבי היווה עבורנו כמנחה לכל דבר, ממנו שמענו לראשונה על נושא הקשר והחיים בבריגדה.
4. באותו יום נשארנו לעבוד במרמ.ק, ריכזנו את כלל החומר שאספנו והסכמנו יחד עם מר אבי גולן על הנושאים המרכזיים בהם אנו רוצים שהעבודה תעסוק.
5. 29.4.13 - נפגשנו במרמ.ק יחד עם מנחה העבודה הלל כרמלי שנתן לנו פרטים נוספים אודותיו ואודות הבריגדה והקמתה. באותו מפגש אושרו מול הלל הנושאים עליהם חשבנו לבנות את העבודה.
6. המשכנו לעבוד בשיתוף, להקליד סיכומים, לאסוף חומרים מספרים ומגורמים אזרחיים וכן לרכז את המידע ולשתף אותו בינינו.
7. גיבשנו תקציר מנהלים שאושר ע"י מק"ס ההשלמה והוצג לאישור המשך עבודה מול המנחים וחברי הועדה במרמ.ק ב-29.5.13. במפגש זה קיבלנו הערות לשיפור על מנת שניצור את העבודה הטובה ביותר.
8. עוד באותו מפגש קיבלנו זמן נוסף, בזמן זה הוצאנו ממאגר המרמ.ק תמונות של חברי הבריגדה היהודית, דפי נתונים ועדויות של חברי הבריגדה עימם למרבה הצער לא נפגשנו והמידע עליהם חשוב לכתיבת העבודה.
9. נפגשנו שנית עם מר צבי נגאל שענה על שאלות שעלו לנו במהלך הכתיבה, הרחיב לנו את הידע בנושא הקשר (לדוגמא – איתות) ומבנה הבריגדה.

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

10. בתום המפגש חילקנו בינינו את האחריות לכתיבת נושאי העבודה ועבדנו עליה בזמננו הפנוי במהלך ההשלמה ובבית.

11. מידי שבוע קיימנו שיחות משותפות ואף ישיבות בנושא ההתקדמות בעבודה וניהלנו קובץ אותו על כל משתתף בעבודה לעדכן בכל פעם שהוא מוסיף מידע לעבודה.

12. 3.7.13 – התבצעה באתר ההנצחה הצגה ראשונית של העבודה בה נכחו ותיקי החייל ומנחי העבודות השונות - מנחה העבודה שלנו מר הלל כרמלי, מר יעקב בעל שם, מר ניר שריג ומר עזרא אורני.

במפגש הצגנו לראשונה מול גורמים אלו את תוכן העבודה עליה עבדנו עד כה. וקיבלנו הערות לשיפור והוספה לפי הפרקים הרלוונטיים.

13. 4.7.13 - נסעו חברי הקבוצה – צוער יוסי דרעי וצוערת שיר זיידפונדן אל המרמ.ק ואספו חומרים נוספים מתוך :

חוברת הדרכה- ערכת מורשת "משירות הקשר בהגנה ועד חי"ק בצה"ל"
תיק מפות- ערכת מורשת "משירות הקשר בהגנה ועד חי"ק בצה"ל"
לקסיקון הכוח המגן- "ההגנה" בהוצאת משרד הביטחון.
עבודת "מורשת חי"ק" ע"י גבי שריג במלאת 50 שנה להקמת חי"ק בצה"ל.
לקסיקון למונחי קשר- גבי שריג.

על מנת להוסיף מידע לעבודה לפי ההערות והדגשים שניתנו לנו בהצגה הראשונית.

14. 6.7.13-7.7.13 - כל אחראי פרק סגר את הפרק שלו מבחינה מקצועית בעזרת החומרים שנאספו בשבוע האחרון, התווספו תמונות והעבודה נשלחה להדפסה.

מילון מושגים

- בריגדה-
חטיבה יהודית בצבא הבריטי.
- חי"ל-
חטיבה יהודית לוחמת.
- סמפור-
איתות באמצעות דגלים.
- טלי-
טלפון
- מורס-
קוד עבור שיטות תקשורת קולית או חזותית בינארית.
- ת"ג-
תדר גבוה.
- תג"מ-
תדר גבוה מאוד.
- תא"ג-
תדר אולטרה גבוה.
- TTG-
טילכס טיזי געשעפטן (עסקי שק לי בתחת).

פרק א'

המצב בארץ ישראל בזמן המנדט הבריטי עד תחילת מלחמת העולם השנייה

בשנת 1921 נקבע מנדט בריטי על ארץ ישראל. באותו זמן האוכלוסייה בארץ מנתה 752,048 נפשות-
 מהן 589,177 מוסלמים, 83,790 יהודים, 71,464 נוצרים ו-7,617 בני דתות אחרות.
 משמעות המושג "מנדט" הינה: ייפוי כוח לשלוט באופן זמני או חלקי על טריטוריה בה חיה אוכלוסייה
 שעדיין אינה מסוגלת לממש שלטון עצמי, עד שזו תהיה מסוגלת לנהל את ענייניה בעצמה.
 בעת קביעתו הייתה התייחסות להצהרת בלפור בה הכירה בריטניה בזכותו של העם היהודי להקים בית
 לאומי בארץ ישראל וכך קיבלה ההצהרה תוקף מחייב.

הגבולות בארץ בזמן המנדט הבריטי:

הצעות לחלוקת ארץ ישראל, 1922-1947 -

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת - "הקשר בבריגדה היהודית"

למרות הצהרת עקרונות אלו בכתב המנדט, התקשו הבריטים ליישב את העימותים ואת ניגודי האינטרסים שבין היהודים לערבים בארץ ישראל ולהביא אותם לשיתוף פעולה שיאפשר בעתיד הקמת מדינה דו-לאומית. בנוסף, הם ראו את המזה"ת כבסיס הכרחי (בסיס מדיני, צבאי וכלכלי) לשליטה באזור, להגנה על נתיבי השיט ועל עתודות הנפט. אינטרס זה הכתיב מדיניות פרו-ערבית.

מדיניותה של ממשלת בריטניה לא הצליחה להגיע לאיזון בין הקבוצות היריבות בארץ, בעיקר עקב גלי העלייה בשנות ה-20 וה-30 שהפכו את היישוב היהודי ממיעוט לחברה לאומית מגובשת ומאורגנת. בזמן זה נכנסו לארץ כ-100,000 עולים, מתוכם כ-6,000 מהגרים לא יהודים.

עלייה זו נקלטה בארץ ע"י תנועות מיישבות, אשר רכשו אדמה, בתנאי שזו תעובד ע"י יהודים ותשמש לצרכי קליטת העלייה. במקרים מסוימים רכשו קרקעות גדולות וגרמו לסילוק התושבים הערבים, שעבדו את האדמה כאריסים. הדבר גרם להתמרמרות בקרב האוכלוסייה הערבית, אשר בתקופה זו הייתה מושפעת מגלי האנטישמיות שהגיעו מאירופה.

על מנת להשקיט את הרוחות החליטה ממשלת בריטניה בשנת 1934 על מכסות לעלייה-סרטיפיקטים. הערבים והיהודים כאחד התנגדו להחלטה זו והמתחים גרמו לגלים של "מאורעות" שבהם הותקפו בריטים ויהודים. שיאי המאורעות היו בשנים 1921-1929 ו-1936-1939. גל המאורעות האחרון מכונה "המרד הערבי הגדול" - מרד מאורגן של היישוב הערבי. המורדים האשימו את הבריטים בכך שהם מסייעים למטרות הציוניות. המרד כלל פעולות איבה אלימות כנגד היהודים בארץ באותה תקופה-יהודים נורו בזמן שעבדו, נסעו וטיילו, וגידולים חקלאיים רבים נשרפו. כמו כן כלל המרד סדרה של תקיפות כפלי כוחות בריטים שהבולטת בהן הייתה רציחתו של לואיס אנדרוס, מושל הגליל בספטמבר 1937. סך הכל נהרגו ונרצחו בפעולות המרד כ-400 יהודים ו-262 בריטים. באותו זמן נהרגו אלפי ערבים-פלסטינים כתוצאה מפעולות הנגד של הבריטים והיהודים, אך גם בשל סכסוכים פנים-ערביים. אלפים נוספים נעצרו.

בנוסף החליטו מנהיגי היישוב היהודי בארץ ישראל להעלות יהודים בלא לקבל את רשותם של הבריטים. היהודים הועלו על-גבי ספינות במבצעים שנקראו "העפלה".

ב-17 במאי 1939, לאחר הגעתן של יותר מעשרים אוניות, החליטו הבריטים ליצור מצב שבו יחיו בארץ ישראל שליש יהודים ושני שלישים ערבים. הם הגבילו את מכירת הקרקעות ליהודים וקבעו מכסה להגירתם של 75,000 יהודים במשך חמש שנים.

בעקבות הגבלות אלו, שנקראו "הספר הלבן", התעורר לאט-לאט כעס בקרב היישוב היהודי שראה בכך התעלמות בוטה מהצהרת בלפור והביאו להגברת פעילות העלייה לארץ ישראל ולהקמת מספר ארגונים צבאיים שפעלו נגד הבריטים. העיקרי שבהם, ההגנה, פעל בתקופות מסוימות בשיתוף עם השלטון הבריטי, ובתקופות אחרות באופן מחתרתי. האצ"ל והלח"י הוקמו כתאים מחתרתיים של יהודים שהתנגדו לקו המדיני של הנהגת התנועה הציונית, ופעלו בעיקר בלוחמת גרילה. בשלהי תקופת המנדט פעלו הארגונים הללו כהתנגדות מזוינת לשלטון הבריטים, ובתקופה זו אף שיתפו פעולה ביניהם לזמן-מה. רוב הזמן פעל ארגון "ההגנה" נגד האצ"ל והלח"י.

אולם, כאשר פרצה מלחמת העולם השנייה בה נטבחו יהודים באירופה ע"י היטלר, פסקו מבצעי ההעפלה. המאבק על ההעפלה היה מר וקשה והתנה לביבשה, באוויר ובים. במהלכו טבעו חמש אוניות ואחת טובעה בידי הגרמנים. עם סיום המלחמה באירופה וחשיפה מימדי השואה, קיוו הכל כי מגבלות העלייה יבוטלו. תוך שבועות ספורים התברר כי לא רק שהמדיניות לא בוטלה- ממשלת בריטניה אף החליטה להקשיחה. לכן הוחלט לחדש את פעילות ההעפלה והוקמה התשתית המתאימה שכללה את אנשי ארגון "עלייה ב'" ואת אנשי ה"הגנה" ביחידות היהודיות שבצבא הבריטי. לאחר זמן מה צורפו אליהם אנשי הבריגדה היהודית בצבא הבריטי ועוד.

היישוב היהודי נקלע לדילמה חמורה בנוגע לסוגיית הבריטים ולבעיה קשה של דואליות- האם להתעלם מהמצב הבעייתי בארץ ולתמוך בהם במלחמה נגד הגרמנים או האם לבחור כדרך פעולה עיקרית את המלחמה בבריטים להשבת העצמאות בא"י.

על כך אמר בן גוריון: "נילחם בנאצים כאילו לא היה ספר לבן ונילחם בספר הלבן כאילו לא היו נאצים", כלומר- יש לראות בבריטניה בת ברית נגד הנאצים ולשתף פעולה עמה במישור הצבאי. ככל שהגרמנים התקרבו לא"י והייתה סכנה שתיכבש על ידם, גבר הצורך הבריטי בכוח אדם ובחיילים נוספים- והחל גיוס יהודים לצבא הבריטי. אנשים אלה ניצלו את מתקני הצבא הבריטי, השתמשו בכל שיטות הרמייה וההטעיה וניצלו את חוסר הסדר ששרר באירופה ההרוסה כדי להעביר מאות אלפי יהודים לעבר מחנות שהוקמו בארצות רבות.

פרק ב'

שילוב יהודים בצבא הבריטי והקמת הבריגדה היהודית

מתוך 750,000 האנשים שהיו בארץ, לצבא הבריטי התגייסו 35,000 מתנדבים – יהודים "ארץ ישראלים", בתחילה רק גברים ובהמשך גם נשים. גייסו וחילקו אותם לשלושה גדודים. הגדוד הראשון ישב במצרים באיזור התעלה, הגדוד השני ישב בבנגוזי בצפון אפריקה והגדוד השלישי ישב בארץ ישראל. הבריטים השתמשו במתנדבים בעיקר כחיילי שמירה, חפרים (חופרי תעלות וביצורים) בגבול מצרים וחלקם בתפקידי מנהלה. מעט חיילים הגיעו למחלקת הקשר משום שהבריטים שימרו אותה כמחלקה בעלת אופי ופיקוד בריטי. בשלב מסוים מאסו היהודים ה"ארץ ישראלים" בתפקידים אלו משום שהתגייסו לצבא הבריטי על מנת להילחם. הם החליטו למרוד בבריטים, הניפו את הדגל הישראלי וכששאלו אותם "מה אתם עושים?" ענו "היסטוריה".

הנפת דגל בבנגוזי

"לא לה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" – השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

בעקבות כך הגנרל הבריטי הבטיח ליהודים שיעשה מאמצים על מנת שיגיעו לחזית. בסופו של דבר כך קרה, הם יצאו מתפקידי השמירה, התחילו להתאמן ובנוסף קיבלו חופשה בארץ ישראל משום שלא היו בחופש מזה זמן רב. באותה תקופה משה שרת היה מנהל המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית ולחץ על כך שהעם היהודי ילחם עם הדגל שלהם למען מטרתם, בעקבות כך הוקמה "הבריגדה היהודית" ביולי 1944.

הבריגדה - החטיבה היהודית הלוחמת הורכבה משלושה גדודי חי"ר (שלושת הגדודים של הצבא הבריטי בהם שירתו המתנדבים הארץ ישראלים), יחידת תובלה, יחידת הנדסה, יחידת תותחנים, יחידה לוגיסטית, פלוגת הקשר האנגלית ויחידת נ"מ.

הבריגדה מנתה כ-5000 חיילים בשיאה.

הקמת הבריגדה הייתה הפעם הראשונה שהצבא הבריטי הסכים להקמת ארגון יהודי לוחם רשמי. מפקד החטיבה היה לוי בנג'מין, יהודי קנדי - זאת משום שהבריטים לא סמכו במאת האחוזים על יהודי הבריגדה.

המטרה העיקרית של הבריגדה הינה :

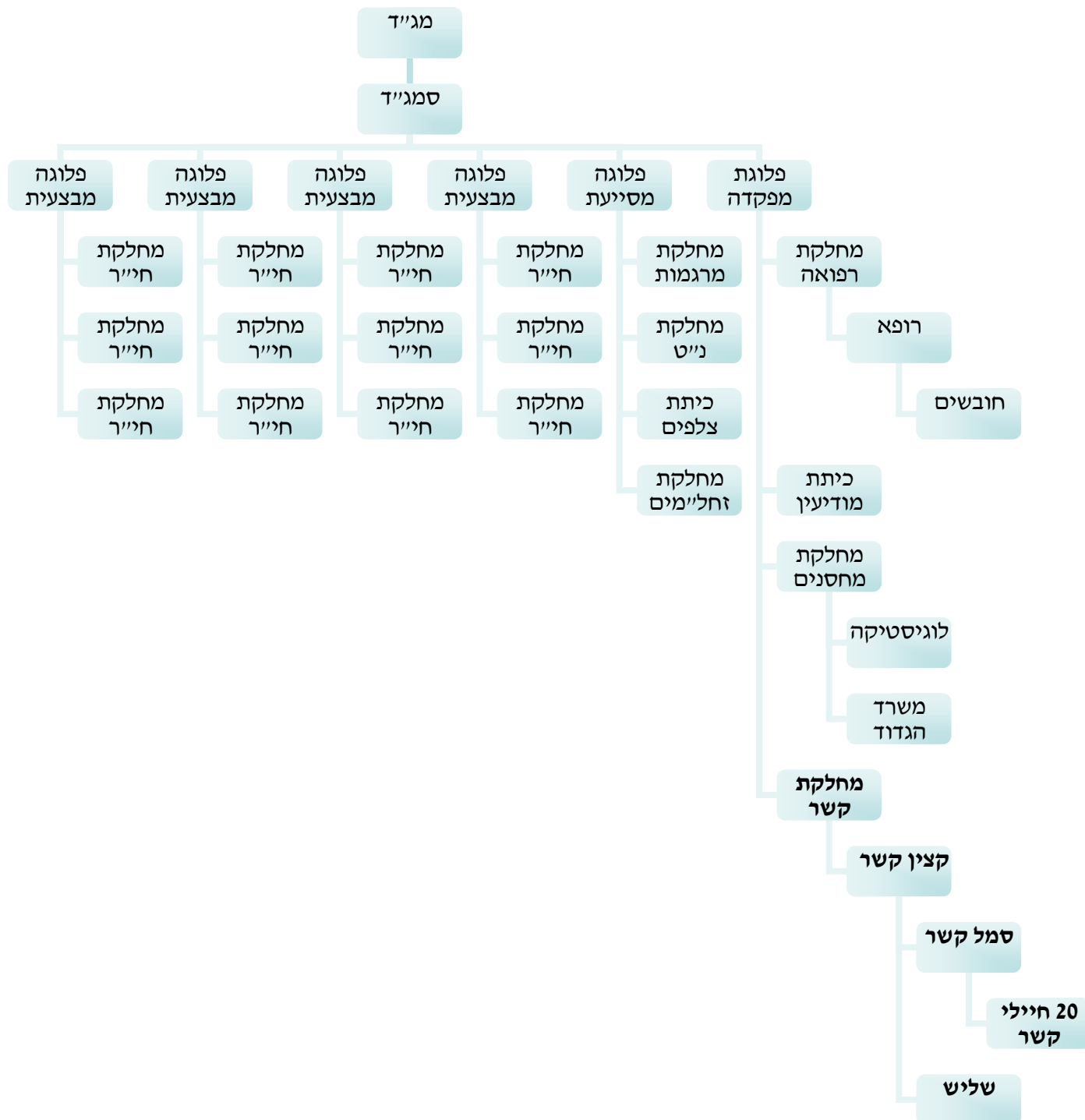
לחימה בנאצים במלחמת העולם השנייה במסגרת הצבא הבריטי.

למטרה זו נוספו שלוש מטרות משניות שהן :

1. סיפוק כלי נשק לארגון "ההגנה".
2. עזרה לפליטים והבאת יהודים לארץ ישראל באמצעות עליה לגלית ובלתי לגלית.
3. רכישת נסיון קרבי.

מבנה גדוד בבריגדה היהודית

"לא להאליץ שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת - "הקשר בבריגדה היהודית"

פלוגה A בגדוד השלישי באנטורפן

שורה שניה, שני משמאל: הלל כרמלי

פלוגה 12 של הגדוד השני

"לא לה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת - "הקשר בבריגדה היהודית"

מחלקת הקשר של הגדוד השני

גרעין מחלקת הקשר בבריגדה

"לא להאיר שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

פרק ג'

הקשר בבריגדה היהודית

פרק זה עוסק באמצעי הקשר הדלים אשר היו קיימים ושימישים בתקופת הבריגדה. עיקר הקשר התבסס על איתות באמצעות אור, קשר ת"ג ודיבור במורס. כל חיילי הקשר בפלוגות הוכשרו לכל התפקידים, מדריכי הקשר (סמלים) עברו הכשרה בקהיר בבית ספר לקשר והכשירו ביחידה את כל שאר המחלקה. בנוסף, לכל חיילי מחלקת הקשר היה רישיון לאופנוע.

אמצעי איתות

שימוש באיתות ראייה כאמצעי תקשורת להעברת סימני מורס בעברית ע"י דגלים, הליוגרף ופנס לוקאס.

הליוגרף

מכשיר שמאפשר איתות קרני שמש (ומאוחר יותר – באמצעות פנס). בשעות היום השתמשו במכשיר ההליוגרף ליצירת קשר בין תחנות. האופן בו השתמשו במכשיר הייתה, הטלת הבזקי אור קצרים של קרני השמש ע"י מראה ובכך אותתו אותות מורס. המראה קולטת את קרני השמש ומקרינה אותו לתחנה הנגדית דרך הרפרף. באמצעות הרפרף משדרים את איתות המורס. בתמונות הנ"ל ניתן לראות את האופן שבו השתמשו במכשיר ההליוגרף :

אימוני הליוגרף בכפר ג'ניפה – מצרים 1942

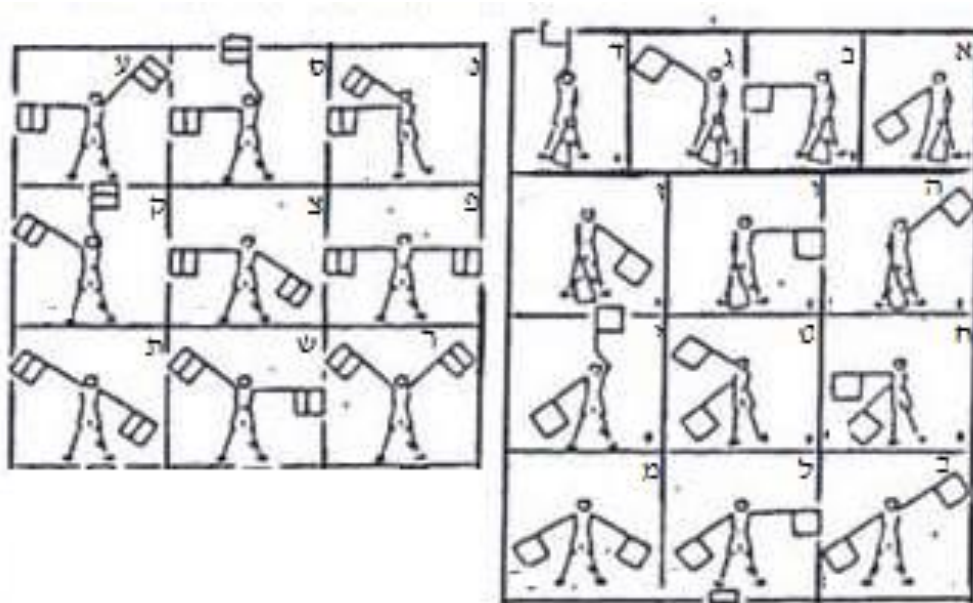
"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

איתות

באמצעות דגלים

סמפור, הנפת דגלים בצורות שונות כך שייווצר איתות ב-2 מצבים : קו ונקודה, בא"ב של מורס.
באיור הנ"ל מתאר שבו בוצעה ההנפה של הדגלים :

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

פנס לוקאס

איתות ע"י שימוש בפנס בריטי מסוג "לוקאס" בלילות, לטווחים של עד 100 ק"מ, כאשר קיים קו ראייה.

מורס עברי

קוד מורס הוא קוד עבור שיטות תקשורת קולית או חזותית בינארית – שיטות שידור שבהן יש 2 מצבים : דולק וכבוי.

הקוד פותח ע"י סמואל מורס ואלפרד וייל במהלך שנות ה-30 של המאה ה-19.

קוד מורס עברי נרשם מימין לשמאל, וזאת בניגוד לקוד הלועזי, הנרשם משמאל לימין. להלן פירוט סימני המורס העברי והלועזי :

"לא לה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

הועדה למחקרים ואקדמיה

בית הספר הארצי לתקשוב
ענף מפקדים
השלמה מבצעת 026
7 יולי 2013

שמור-
עמוד 18 מתוך 43

סימני המורס

סימן המורס	הספרה	מס' סד'	סימן המורס	ABC	א"ב	מס' סד'	סימן המורס	ABC	א"ב	מס' סד'
----	1	23	..--.	L	ל	12	--.	A	א	1
---..	2	24	---	M	מ	13	...--	B	ב	2
--...	3	25	.-	N	נ	14	..--	G	ג	3
-....	4	26	.-.-.	C	ס	15	...-	D	ד	4
.....	5	27	---.	J	ע	16	---	O	ה	5
....-	6	28	..--.	P	פ	17	---	E	ו	6
...--	7	29	..--.	W	צ	18	...--	Z	ז	7
...--	8	30	---.	Q	ק	19		H	ח	8
..---	9	31	..--.	R	ר	20	---.	U	ט	9
..---	0	32	...-	S	ש	21	...-	I	י	10
			---	T	ת	22	--.-	K	כ	11

* סימני המורס הותאמו לא"ב העברי בשנות 1922, ע"י זלמן כהן, לימים מבכירי שרות הקשר ב"הגנה".
* את סימני המורס יש לקרוא מימין לשמאל.

המורס עבר ע"י איתות כגון הנפת דגלים, מכשיר הליוגרף, פנס לוקאס וע"ג מ.ק 18,19 (פירוט בהמשך).

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת - "הקשר בבריגדה היהודית"

אמצעי רדיו

set- 18

מכשיר תוצרת בריטניה. המכשיר הורכבה ב-2 תיבות עץ. תיבה אחת הכילה את הרדיו
 אותה נשא העוזר של מפעיל הרדיו. את התיבה השניה אשר הכילה את הסוללות, נשא
 מפעיל הרדיו.
 מפעיל הרדיו עמד מאחורי העוזר מפעיל וכיוון את הרדיו. המכשיר שימש בעיקר ברמת
 הגדוד בחי"ר, ארטילריה ופרשים.

לפי דבריו של ד"ר יעקב

בעל שם – המכשיר היה נישא על גבו של חייל אחד כאשר חייל נוסף עומד מאחוריו
 ומכוון את האנטנה שהייתה משתנה בכיוונה מחייל לחייל.

"לא לה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

"מזוודת שידור"

יעוד – משדר רדיו מחתרת בשירות הקשר של ה"הגנה".
 המבנה – משדר דמוי מזוודה לנשיאה נוחה בתנאי מחתרת.
 ת"ג – תחום תדרים 3-6.5 MHz.
 סוג תשדורת, דיבור ואותות מורס.
 "3 מזוודות" – משדר מיוחד ששידר לציבור הרחב בשם "תלם-שמיר-בועז" --חיבור של 3 מזוודות יחד לקבלת עצמת שידור של כ- 200 וואט.

מ.ק 19 - 19 AM Set

מכשיר קשר תוצרת קנדה, במקור פותח לשימוש ברכב קרבי משוריין, בפועל שימש כמכשיר מוסע וגם כתחנת קרקע קבועה. שימש לקשר בין גדוד לחטיבה ובין כוחות ניידים. המכשיר תוכנן בשנת 1940 לספק קשר לטווח בינוני בתדרים גבוהים (HF) תקשורת פנים וכן, תקשורת לטווח קצר. המכשיר מאפשר העברת תשדורת דיבור ומורס בתחום הת"ג. המכשיר פועל בתחום תדרים של 2-8MHz, ובתחום תדר של 235 MHz לקשר פנים של דיבור קרוב בתחום התא"ג. המכשיר מורכב משלושה חלקים: משדר, מקלט וספק כוח. המכשירים ניזונו מסוללה של 12 וולט. השידור למרחק קרוב בוצע באמצעות מיקרופון קטן אליו הופנה הדיבור בעוד שהקליטה בוצעה באמצעות זוג אוזניות שהורכבו על הראש ואפשרו שמיעת השידורים בדיבור ובקוד מורס. השידור למרחק רב בוצע באמצעות מפתח מורס באמצעותו שידר המפעיל את הנדרש. מערכות – מרמת גדוד ומעלה. מידות המכשיר:

- עומק – 30 ס"מ.
- רוחב – 70 ס"מ.
- גובה – 38 ס"מ.

משקל המכשיר 35 ק"ג (ללא האביזרים החיצוניים, הכבלים והאנטנה). המכשיר בנוי לעמוד בזעזועים, באבק, בתנאי טמפרטורה קיצוניים והיה אמין ביותר באותה תקופה.

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

מ.ק 20 (300)

מכשיר קשר תוצרת ארה"ב (מאוחר יותר נקרא מכשיר מ.ק 300 בצה"ל) מיועד לדיבור בלבד. המכשיר פותח לשימוש נישא על גב החייל ושוקל כ-17 ק"ג. המכשיר מאפשר העברת תשדורת דיבור בתחום התג"מ. המכשיר פועל בתחום תדרים של 40-48MHz. טווח קשר של המכשיר כ-5 ק"מ. המכשיר שימש לקשר בין הגדוד לפלוגות. מ.ק 20 היה המכשיר האמריקני הנייד המבצעי הראשון. מערכות – רמת פלוגה ומעלה.

תכונות המכשיר :

א. משקל המכשיר כולל סוללה : 16 ק"ג.

ב. מידות המכשיר :

- רוחב : 29 ס"מ.
- עומק : 13 ס"מ.
- גובה : 43 ס"מ.

המכשירים הראשונים הגיעו לארץ בתחילת 1948. המחסור במכשירים היה גדול והדרישה הייתה רבה. המחסור במכשיר קשר גרם לאבדות ולכישלון פעולות רבות. כאשר היה מחסור במכשירי קשר, נאלצו החיילים להעביר פקודות באמצעות רצים. "מ.ק. 20, נישא, שקל 17 ק"ג, מכשיר אמין, חיבור הסוללה היה בעייתי, מכשיר הקשר הנישא הראשון – מהפכה בצבא".

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

קשר קווי

טלי 8

טלפון שדה אמריקאי ששימש כאמצעי תקשורת בקשר קווי. המכשיר פותח בתקופת מלחמת העולם השנייה (1939-1945) ושימש את הצבא האמריקאי באותה תקופה עד לשלהי מלחמת ויאטנם (1959-1975). המכשיר הובא לארץ בתחילת 1948 ושימש בין מערך עמדות במשלטים, מערכי עמדות בקיבוצים ועוד.

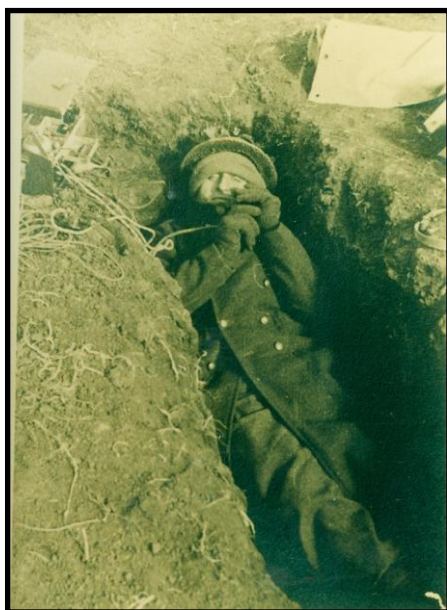
על מנת לאפשר מערכת תקשורת תקינה בכל מערך של עמדות עם מספר טלפונים, הייתה מרכזייה. החיסרון הגדול הינו תלות המערכת בחיבור זוג חוטים אל המרכזייה, שכן חוטים אלו היו פגיעים מאוד להפצצות וגרמו לניתוק הקשר.

טלי 8 פועל על סוללות 1.5 וולט באופן עצמאי וכן על בטריות משותפות ממכשיר אחר. למכשיר אפשרות חילול ליצירת צלצול בצידו השני של הקו. הטלפון נישא בתוך נרתיק עור עבה. טווח הדיבור היה למרחק של 20-30 ק"מ. תלוי בסוג החי-8, מצבם (לח, יבש, לוהט), וכן אם החי-8 הונחו על האדמה או תלויים באוויר.

משקלו של המכשיר 4.45 ק"ג (כולל זוג סוללות 1.5 וולט)

מידות המכשיר :

- רוחב : 19.6 ס"מ.
- עומק : 9 ס"מ.
- גובה : 24 ס"מ.

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

ניתן היה לתלות את הטלפון על עץ בשטח או להפעיל במצב שכיבה לצורב הנמכת צללית והסוואה.

טל' 8 נפרס בשטח ע"י שימוש בח-8, אשר מצבו (לח, יבש, לוחט), השפיע על מרחק הקשר.
 לפי דבריו של ד"ר יעקב בעל שם - את גליל הח'8 היו סוחבים 2 אנשים לפחות משום שהיה כבד מאוד.

"לא לה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

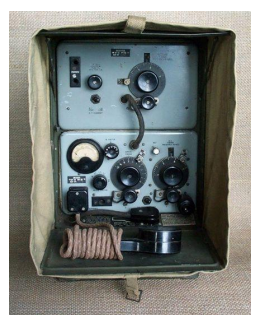
עבודת מורשת - "הקשר בבריגדה היהודית"

השוואה בין מכשירי קשר מוסעים

מ.ק 376	מ.ק 276	מ.ק 106	מ.ק 19	נתון טכני
				
1.5-29.9999MHz	1.5-29.9999MHz	2-29.9999MHz	2-8	תחום תדרים
S.S.B (USB/LSB), AM ואפנונים נוספים	AM, S.S.B (U.S.B/L.S.B) ואפנונים נוספים	AM, S.S.B (U.S.B) ואפנונים נוספים	AM	שיטת אפנון
30 ק"ג	50 ק"ג	64 ק"ג		משקל
- גלוי - משקט (תואם 276) - מב"ת דור 3 (3GALE) - מב"ת 2 - מב"ת (תואם 276) - משקט ספרתי - דילוג תדר (צר סרט)	- גלוי - רחש - ישן - משקט - מב"ת	- גלוי - רחש	מורס, דיבור	מצבי הפעלה

השוואה בין מכשירי קשר נישאים

מ.ק 375	מ.ק 275	18 set	נתון טכני
			
1.5-29.9999MHz	1.5-29.9999MHz	3-6.5MHz	תחום תדרים
SSB (USB/LSB), AM	AM, S.S.B (U.S.B/L.S.B)	AM	שיטת אפנון
4.5 ק"ג	12 ק"ג		משקל
- גלוי - משקט (תואם 276) - מב"ת דור 3 (3GALE) - מב"ת תואם 275 / 276 - מב"ת ALE2G - משקט דיגיטאלי - דילוג תדר*	- גלוי - רחש - ישן - משקט - מב"ת	דיבור ואותות מורס.	מצבי הפעלה

"לא לה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

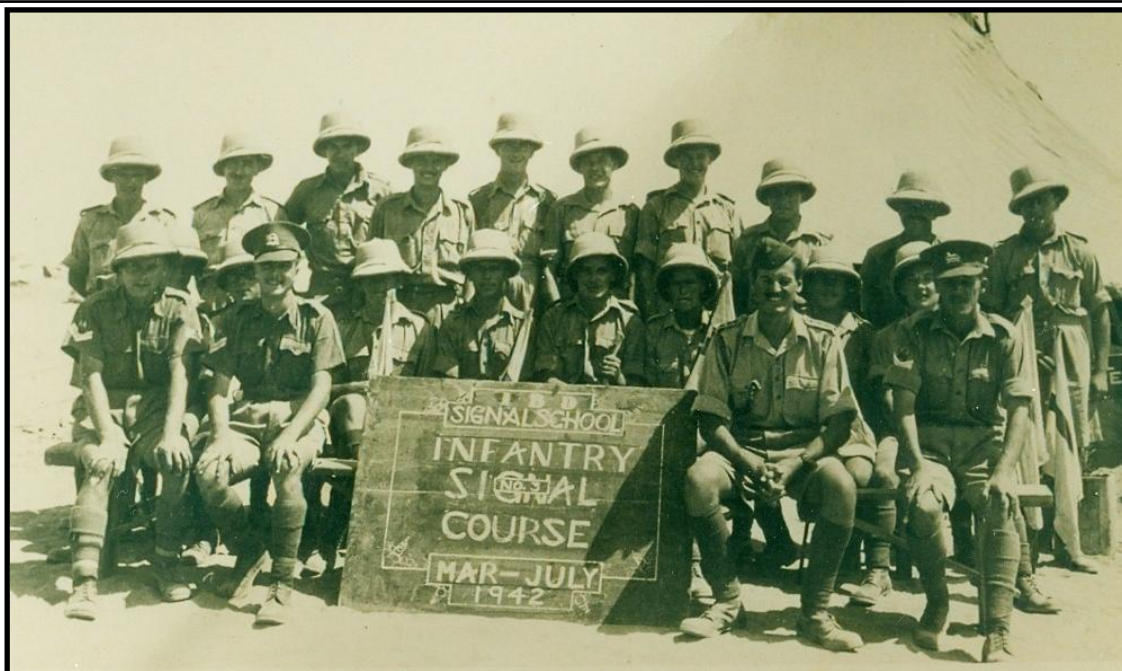
השוואה בין טלפוני שדה

טל' 312	טל' 8	נתון טכני
		
• רוחב: 8.4 ס"מ. • אורך: 21.3 ס"מ. • גובה: 7 ס"מ.	• רוחב: 19.6 ס"מ. • עומק: 9 ס"מ. • גובה: 24 ס"מ.	מידות המכשיר
17-26 ק"מ.	20-30 ק"מ.	מרחק
ח' 10.	ח' 8.	כבל סלילה
4.5 ק"ג.	4.45 ק"ג.	משקל
3V	3V	מתח

"לא להא לה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת - "הקשר בבריגדה היהודית"

קורס מדריכי קשר במצרים (בבית ספר לקשר) טרם עליית הגדודים למצריים
 (המדריכים עברו קורס מיוחד במצריים-קהיר, המדריכים היו מלמדים את חיילי הקשר ביחידות)

קשרי הגדוד השני בבריגדה

שלישי מימין: צבי נגאל

"לא לה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

אופן יצירת הקשר בתקופת הבריגדה

המ.קים השונים קיים שוני בתחומי תדריס, כלומר ניתן לדבר רק בין שני מ.קים זהים. לכל מ.ק היה יעוד שונה.

- מ.ק 18 ומ.ק 19 נועדו לקשר ארוך טווח בין החטיבה לגדוד, מ.ק נייחים בתחום הת"ג.
- מ.ק 20 נועד לקשר בין הגדוד לפלוגה, מ.ק נייד בתחום התג"ס.

עקב השוני בתחומי התדריס בין המ.קים השונים, הפלוגה לדוגמה יכלה לדבר רק אם הגדוד שלו מכשיר קשר הזהה לשלה. כלומר במידה והקשר בין הפלוגה לגדוד התנתק, הפלוגה נותרה לבד במערכה שכן לחטיבה אין אפשרות ליצור קשר ישירות עם הפלוגה.

"היה קשה מאוד לשמור על קווי השדה לפלוגות (עבודה שגרתית). קשר אלחוטי פעל אבל לא היה בשימוש כיוון שחשבו שהמצרים מאזינים... מ.ק 300 היה קדימה לגיבוי קשר קווי".
ע"פ ציטוט זה ניתן ללמוד כי הקשר הראשון והעיקרי בו השתמשו בשדה הקרב ושעליו ניתן לסמוך הינו הקשר הקווי. קשר זה היה בשימוש גם של הפלוגות עצמן. על מנת לאפשר קשר לכיוון הפלוגות היו רצים בשטח שתפקידם היה לסלול תוך כדי שדה הקרב גל-11 (ח-8), וכך לקשר את הטלפונים אל המרכזייה. ח-8 היה רגיש ביותר ללחות, חום, ועצם הימצאותו על הקרקע לא תרמה לנושא. עקב המצב המשתנה בשדה הקרב לא תמיד ניתן להטמין את הח-8 ולכן הוא הושפע רבות מן הקרבות שחלו במקום.

כששאלנו את מר צבי נגאל לאופן פריסת מפקדה בשטח הוא הסביר שכאשר היה צורך מבצעי לפריסת מפקדה (כפי שאנו מכירים כיום), היו משתמשים בכלים קיימים ובדרך כלל המערכות היו נפרסות על החולות.

פרק ד'

סיוע הבריגדה לפליטי השואה

בשנת 1945 עם סיום מלחמת העולם השנייה, הייתה רגיעה בלחימה ואנשי הבריגדה התפנו לפעולה בסתר בשיתוף עם ההגנה למען פליטי השואה. פעילות זו היא פעילות סודית שעד לימים אלו המידע עליה דל. אותם לוחמי הבריגדה בשנו ה-20 לחייהם עסקו בהצלת שארית הפליטה. אותם מעטים ששרדו את השואה ואת המלחמה הנוראה וחיפשו חוף מבטחים שבו ימצאו שלווה. מפקדת הבריגדה חנתה במשולש הגבולות – איטליה, אוסטריה ויגוסלביה, במחנה התרכזו נהגים עם משאיות מפלוגות ההובלה של הבריגדה – 178, 179, 462, 468, 650 שמשימתם הייתה להעביר פליטי מהאזור ולפזרם במחנות באיטליה. זו הייתה הפעם הראשונה בה נחשפו חיילי הבריגדה לפליטי השואה ולגודלה וכן הפעם הראשונה בה פגשו פליטי השואה חיילים יהודים מ"ארץ הקודש" הנושאים את סמל מגן דוד בגאווה. לשם פעולות אלו הוקם ארגון בשם TTG. פירוש השם TTG הוא - טילכס טיזי געשעפטן (ביידיש) שפירושו בעברית – "עסקי שק לי בתחת". מושג שהיה בשימוש כבר בשנות העשרים, ושימש "קוד" לעניינים שהשתיקה יפה להם. הסיפור מאחורי השם הוא שבכל העולם הכירו בצבא הבריטי כצבא חזק, רציני ומסודר, הצבא הבריטי היה ידוע בראשי התיבות אותם נתן לכל ארגון ופעולה. הפעילות הוסוותה בגאונות: המסמכים האישיים, מספרי כלי-הרכב, שוברי הציד, צווי התנועה, אישורי החופשה ואפילו תעודות הצטיינות, דרגות ומדליות - זויפו בידי מומחים לדבר. לכן אימצו יהודי הבריגדה צירוף אותיות הנשמע כמו ראשי תיבות של ארגון בריטי גדול ומכובד שבעצם פירושו היה סתמי - השוטרים הצבאיים לא טרחו לשאול לפשר ראשי התיבות, כל עוד המסמך תקין. הם לא שיערו בנפשם כי רכב שמסמכיו נשאו את שם היחידה T.T.G הוא רכב של יחידה בריטית שאינה קיימת. כששאלו אנשי המשטרה הצבאית הבריטית לפשר האותיות, השיבו הנהגים בתמימות רבה: "איננו מבינים אנגלית". את המזון, את הציד ואת כלי-הרכב ואת "סיפקו" הבריטים עצמם, אלה שהתנגדו בכל כוחם לעלייה. מעטים יודעים כי קומץ של חיילים מישראל, ששירתו בצבא הבריטי באירופה, עמדו מאחורי "אספקה" זו. הבריטים לא שיערו בנפשם כי חיילים בצבאם מזייפים מסמכים, גונבים כלי-רכב, פורצים למחסנים ואוספים נשק ותחמושת, וכל זאת- תחת אפס, בחוצפה ובמקוריות. במסגרת TTG הצילו קרוב לעשרת אלפים פליטים.

הלל מספר: "קצין התחבורה אהרון יריב (לימים אלוף בצה"ל), הודיע לנו יוצאים בבוקר לפעולה. הוא ביקש שנביא עימנו מעילים, כובעים ומדים נוספים. נסענו לאוטרך (utreh) שבהולנד. המשאיות נצמדו לבניין, העולים נכנסו והולבשו בבגדים שהבאנו. הקפנו את העולים במזוודות כדי שלא

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

יראו אותם ונסעו יום שלם כאשר אנו יושבים על פתח המשאית ואוחזים בגג שלה עם הידיים עד לייש (liesh) שבצרפת.

האוכל שקיבלו הפליטים היה האוכל שלנו, היינו מדווחים לצבא הבריטי על סד"כ חיילים גדול יותר ממה שהיינו בכדי לקבל אספקה גדולה יותר של אוכל שתספיק גם לפליטים".

מתוך הספר "אנשי הצללים-T.T.G" מאת מיכאל (מייק) אלדר :

"זמן-מה לאחר הגעתו לאיטליה, שמע ארזי על מחנה בגבול האוסטרי שבו רוכזו פליטים יהודים. הוא יצא יחד עם אהרון חוטר ישי, קצין הבריגדה, שמונה לרכז את פעולות ההצלה. לאחר ימים ספורים הם שבו בראש שיירה ובה מאה וחמישים פליטים.

ארזי : "המפגש איתם היה מהמם וסיפורי השואה שעברה עליהם הזילו דמעות מעיני. נשאנו אותם על הכתפיים, רחצנו, הלבשנו והאכלנו אותם. עם זאת, המפגש לא היה קל. היו בהם שממש איבדו צלם אנוש וחשו כאילו מנסים לשלוט בהם. היה צריך הרבה אורך רוח כדי להנחותם. היו גם חשבונות ישנים מימי מחנות הריכוז ודי היה אם אחד מהם רב בשעתו עם חברו על פרוסת לחם, כדי שיאשימו כאילו היה קאפו".

על אחת הפלוגות הוטל להוציא משם במהירות יהודים מחשש שיעברו לשטח שבשליטה רוסית. ישי אסף אותם במהלך הנסיעה וסיפר להם כי הכוחות האמריקאים קיבלו אחריות כעל כל מחנות הריכוז וכי בשלב זה רוכזו כל הנאצים במחנות ונמנע מהם לצאת. אחריו דיבר הרב הצבאי ובכה כשאמר שהם יוצאים להציל את העם היהודי וכי הידיים שינהגו במכוניות הן ידיים קדושות. השיירה חלפה דרך ערים גרמניות ואזרחיהן סברו שזו שיירה אמריקאית והשליכו עליה פרחים. הנהגים לא עצרו והגיעו למחנה הריכוז באור ראשון. המשאיות, ועליהן סמל המגן-דוד של הבריגדה, נכנסו בשער המחנה. היהודים התנפלו על הסמלים, נשקם ופרצו בבכי מר. מיד אחר-כך התנפלו על המשאיות וקשה היה להשתלט עליהם. כל משאית יועדה לשלושים איש, אך היו מקרים שעלו עליה ארבעים ואף חמישים- מוכנים לעשות הכל כדי לצאת ממחנה המוות. הם הצטרפו לשיירות נוספות ובמעברם דרך העיירה החלו אנשים לרוץ אחריהם ולטפס לכלי הרכב כדי לחזות בניצולים. סיום המסע היה הפעם הראשונה שבו פליטי מחנות שונים התערבבו אלה באלה. כעת התגלו מחזות קורעי לב. ילד "יתום" מצא את הוריו, בעל מצא את אשתו ועוד.

השיירות חנו בלילות במחנות של היחידות העבריות שאנשיהן לא חסכו במאמץ כדי לסייע לפליטים במקום לינה, בלבוש ובמזון. באחד המקרים חנו ביחידה שהפעילה את מערך הרכבות. אנשי היחידה אירגנו מקום שינה בקרונות הרכבת, אלא שהפליטים סירבו להיכנס לתוכם- לא שכחו את הרכבות הגרמניות שהובילו אותם למחנות. הם נשכבו ליד הקרונות, מחשש שיבוא קטר ויגרור אותם מהמהקום. הם שמחו לקבל מזון, אך רבים מהם הכניסו פריטים שונים לבגדיהם, כדי שיהיה להם מה לאכול במקרה חירום. הביגוד לפליטים הושג מקרב חיילי היחידות העבריות וכן מצויד שלל. באחד המקרים מצאו מחסן ובו אלפי גרבי משי- מצרך יקר ונדיר באותם ימים. הגרביים נמכרו בשוק השחור ובכסף שהושג תמורתם נרכשו בגדים.

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול"- השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

במקרה אחר נשלחו הנהגים יוחנן זייד, יוסף קורונל, יוסף ועקנין ודניאל חזנוב, להובלת פליטים יהודים מגבול אוסטריה למחנה מסטרה. הם פגשו באודינה את יחידת התובלה 178, שצורפה לבריגדה, ויחד נכנסו לאוסטריה. הכניסה הייתה קלה, אך הדרך חזרה והמעבר דרך משמרות בעלות-הברית עברו בקושי רב. במסמכי הרכב צויין כי הם מעבירים חיילים לחופשה, בעוד שבארגוני המשאיות, סגורים מאחורי ברזנטים, ישבו ה פליטים- שרק חלקם לבשו מדים ולאיש מהם לא היו תעודות. השיירה חמקה ממשמרות רבים עד שנעצרה במחסום איטלקי-בריטי. השוטרים ביקשו לעכבה והנהג הראשון פרץ את המחסום כשכל כלי הרכב אחריו".

בתמונה זו אנו רואים ילד יהודי שחולץ ממזר בזרועות של איש הבריגדה היהודית.

פרק ה'

הבריגדה היהודית כבסיס להקמת צה"ל וחיל הקשר בפרט

שירות הקשר של ההגנה הוקם ב 1937. עם פירוק הבריגדה בשנת 1946 הצטרפו לשירות הקשר חיילי וקציני הקשר יוצאי הבריגדה. אותם חיילים השתמשו בניסיון הקשר המבצעי שרכשו בשירות הבריטי לתועלתם ופיתוח שירות הקשר בהגנה. הם היו אלו שבנו את התשתית ואת השלד הפיקודי של חיל הקשר ובמהלך שירותם בשירות הקשר הוכשרו מאות קשרים ואלחוטנים. בין חיילים ומפקדים אלו היו :

- א. צבי אלנתן – היה קשר בבריגדה. לאחר פירוק הבריגדה היה אחראי על תחנת קשר במסגרת הגדעונים, סגן קצין קשר מחוז ת"א בשירות הקשר, מדריך בקורס הראשון לקציני קשר והקים את בית הספר לקשר בשרונה.
- ב. צבי נגאל – היה קשר בגדוד השני בבריגדה.
- ג. יצחק אלמוג – היה השליש של מחלקת הקשר בגדוד השני בבריגדה. לאחר פירוק הבריגדה היה מ"מ בשירות הקשר.
- ד. שמואל ירושלמי – שירת במטה הגדוד השלישי במחלקת הקשר הגדודית. לאחר פירוק הבריגדה שירת בהגנה כקצין הקשר של גוש דן.

ב-1.6.48 הפך ארגון ה"הגנה" לצה"ל, ושירות הקשר - לחיל הקשר. שלושה ימים לאחר מכן נפתח קורס קציני קשר בשפיים.

עם הקמתו פתח חיל הקשר מתקני קשר, פרסם נהלים, קבע דרגות דחיפות למברקים והחל בפריסת מערכות קשר קווי.

בדצמבר 1948 הוקם בה"ד 7 - בסיס ההדרכה המרכזי לקשר בגבעת האלחוט.

לפי ממצאים אלו אנו רואים קשר אדוק בין חיילי ומפקדי הבריגדה שעסקו בקשר להתפתחות צה"ל והקמת חיל הקשר.

חיילים אלו אשר היו בעלי מוטיבציה ונכונות להגן על המדינה המשיכו בפעולתם לתרומת המדינה בעת שירותם בצה"ל וביצעו תפקידים בכירים בחיל הקשר. בניהם :

- א. יצחק אלמוג – קשר"ר.
- ב. צבי נגאל – קשר"ח גולני, רמ"ד תכנון במפקדת קשר"ר, קצין קשר פיקוד צפון, רע"ן מבצעים במפקדת קשר"ר ומפקד הל"א.
- ג. הלל כרמלי – מקשא"פ צפון.
- ד. צבי אלנתן – מקשא"פ דרום ורמ"ד הדרכה במקשר"ר.

סיכום

"כל חיילות צה"ל יכולים למלא את ייעודם ולהשיג מטרותיהם ע"י הפעלת כלי לחימה בידי לוחמים. חיל הקשר הינו החייל היחיד שפועל ע"י הפעלת לוחם ע"י לוחם אחר מרחוק. לוחם משדר ולוחם קולט, לכן מהותו של הקשר הינו הקשר הבנוי מבני אדם ולמעשה הקשר הוא "בני האדם". בהיותו כזה גדלה חשיבות איכות המפעילים וגדולה חשיבות היצירתיות, האחריות הנדרשות מחיילי וממפקדי החיל והצורך בשיתוף פעולה בין אנשי הקשר "משני קצוות העורק". (מתוך : חוברת הדרכה- ערכת מורשת "משירות הקשר בהגנה ועד חי"ק בצה"ל")

העבודה בנושא הקשר בבריגדה היהודית תרמה רבות לפיתוח דמותו כקצינים בחיל הקשר והתקשוב. הבאנו עצמנו למצב של מחקר, מרדף ותשוקה למידע אודות התקופה שלפני הקמת המדינה והשירות בבריגדה. איסוף המידע התבצע בשלבים וככל שרכשנו יותר ידע הבנו שאנחנו יודעים פחות. ניסינו לחקור את השירות בבריגדה והקשר שלו להקמת חיל הקשר מנקודות מבט שונות ומפי ותיקי חיל שונים. עבודה זו היוותה אתגר גדול עבורנו שכן הבריגדה היהודית קמה ופורקה לפני הקמת המדינה, כ-50 שנים לפני היוולדנו, היה עלינו להתחשב במצבם הבריאותי של יוצאי הבריגדה ולהסתפק בעדויות מועטות מאוד.

הסיפורים ששמענו הדגישו עבורנו את חשיבות ומשמעות הקשר בבריגדה היהודית להקמת החיל בו אנו משרתים כעת. כתיבת העבודה היא זכות גדולה ליצור מאגר ידע ראשוני בחיל בו אנו משרתים ולהכיר בכירי חיל שעשו רבות ותרמו להקמתו ופיתוחו של חיל הקשר והתקשוב וכן לשמוע ממקור ראשון סיפורים אודות השירות בבריגדה.

נחשפנו לנושא "הבריגדה היהודית" לראשונה בעבודה זו. אחת המטרות העיקריות בעבודה זו היא לחשוף חיילים נוספים בחיל לחשיבות הבריגדה לחיל התקשוב ולהכרת הפעילות בה. על אף שהקשר בבריגדה היה דל מאוד, חיילי מחלקות הקשר בה שהגיעו ל"הגנה" לאחר פירוק הבריגדה היוו גורם מקצועי, העבירו קורסים והכשירו אלחוטנים וקצינים בחייל וכן היו ממקימי החייל והגיעו לתפקידים בכירים בחיל.

עבודת המורשת סבבה סביב נושא מרכזי והוא הקשר בבריגדה היהודית כבסיס להקמת חיל הקשר. סיפורים אלו והאנשים השונים איתם דיברנו ועליהם קראנו מהווים עבורנו דוגמה אישית ומושא להערצה. בעקבות איסוף המידע ותכלולו לעבודה זו אנו מבינים בצורה טובה יותר את משמעות הבריגדה שפעלה טרם הקמת המדינה להקמת צה"ל וחיל הקשר בפרט. אנו מקווים שכל מי שיקרא את עבודתנו יוכל לשאוב ממנה מידע וללמוד על נדבך חשוב במורשת של חיל התקשוב. אנו מקווים שהעבודה תעשיר ותרחיב את אופקיהם של אנשים נוספים. מודים על ההזדמנות שנפלה בחלקינו לקחת חלק בהנצחת מורשת חיל הקשר והתקשוב.

בבליוגרפיה

- א. עדויות – צבי נגאל, הלל כרמלי, יעקב בעל שם.
- ב. אינטרנט – ויקיפדיה.
- ג. צהלני"ט – מצגת "מיונים ללווינים" – סא"ל (מיל') חגי גרי.
- ד. מרמ"ק – אתר ההנצחה :
- 1) ספרות (קשרים לך, ירושלים, במלחמת תש"ח – אלי"מ ד"ר יעקב בעל שם).
- 2) קטעי עיתונות ומאמרים.
- 3) סרטוני עדות.
- 4) קלסרים 4-5-6 בארכיון גבי שריג.
- 5) חוברת הדרכה- ערכת מורשת "משירות הקשר בהגנה ועד חי"ק בצה"ל".
- 6) תיק מפות- ערכת מורשת "משירות הקשר בהגנה ועד חי"ק בצה"ל".
- 7) לקסיקון הכוח המגן- "ההגנה" בהוצאת משרד הביטחון.
- 8) עבודת "מורשת חי"ק" ע"י גבי שריג במלאת 50 שנה להקמת חי"ק בצה"ל.
- 9) לקסיקון למונחי קשר- גבי שריג.
- ה. הספר "אנשי הצללים-T.T.G" מאת מיכאל (מייק) אלדר.

נספחים

נספח א' - הבריגדה היהודית מפיו של צבי נגאל

נולד ב-1923 באוסטריה, עלה לארץ ישראל בעליית הנוער בשנת 1939 בגיל 16.
היה חבר בהגנה ובגדנ"ע ובגיל 18 התגייס לצבא הבריטי עם תנאי מההגנה- שיתגייס לקרבי. לצבא
הבריטי התגייסו 35,000 מתנדבים, בתחילה רק בנים ובהמשך גם בנות.
השתמשו בהם כחיילי שמירה ומלווי תחמושת, דבר אשר הרגיז את המתנדבים מכיוון שהצטרפו לצבא
הבריטי על מנת להילחם במלחמת העולם השנייה.
בסופו של דבר החליטו למרוד על ידי הנפת דגלי ישראל. כששאלו אותם מה פשר מעשיהם ענו שהם
עושים "היסטוריה".
בעקבות המרד קיבלו הבטחה מהגנרל כי יעשה את כל המאמצים על מנת שיגיעו לחזית וכך קרה, הם
יצאו מתפקידי השמירה, התחילו אימונים, קיבלו חופשה בארץ.
באותה עת תפקד משה שרת כ"שר החוץ" והתעקש בפני הצבא הבריטי שהעם היהודי ילחם עם הדגל
שלם למען מטרתם ובעקבות כך הוקמה "הבריגדה היהודית"
הצבא הבריטי היה מורכב מהגדוד הראשון, גדוד שני, גדוד שלישי, גדוד הנדסה, וגדוד תותחנים.
משלושת הגדודים הראשונים הקימו את הבריגדה ומפקד הבריגדה היה לוי בנג'מין.

הקשר בבריגדה:

צבי נגאל היה בחי"ר ובגדודים הקשר היה די מינימאלי.
רק כאשר הכירו בבריגדה כיחידה צבאית החלו הפעולות הנדרשות להקמת מחלקת קשר. צבי הגיע לקשר בצורה מקרית, לפי דבריו היה צבי נגאל חייל טוב אך לא ממושמע. מכיוון שקיבל שבועיים מחבוש לא רצו להחזיר אותו למחלקה שלו והייתה לו אפשרות בחירה להשתבץ למחלקה מקצועית. צבי בחר במחלקת הקשר, בחירה זו אושרה ולשם הגיע, המ"מ היה נתן קפלן, וסגנו היה מייק מיכאלי (בהמשך הכניס מייק את ל"א לחיל הקשר). במסגרת המחלקה החיילים למדו מורס, איתות באמצעות הליוגרף, למדו לסלול קווים, עברו קורס נהיגה באופנועים.

מכשירי קשר ששימשו את הבריגדה באותה תקופה-
פולפון: מחשב אמריקאי, אבטחה נגד האזנות. איפשר קיום של שתי שיחות במקביל.
מכשיר איתות: הליוגרף ופנס לוקאס.
טלפון שדה: טל' 8.
מכשירי אלחוט: מ.ק 18, מ.ק 19, מ.ק 20.
באוקטובר 1944 רוכזו במצרים ומשם הובאו לפוג'י, עיירה ברומא. שם עברו אימונים עד שהגיעו לחזית והחליפו יחידה הודית, החזית הייתה די שקטה והבריגדה החלה בפעילות נגד הגרמנים. לאחר שלושה חודשים עברו לגזרה הבאה שהייתה שונה בטופוגרפיה שלה לכן השתמשו בסוג קשר שונה, גם בעקבות האזנות של הגרמנים העדיפו להשתמש בקשר קווי. מ.ק 19 היווה רשת אלחוטית ניידת אשר דיווח על נפילות (איכון). קשר למטוסים היה באמצעות מ.ק 522.
ב1945 הסתיימה המלחמה והבריגדה היו "חופשיים". כדי להתכונן לצה"ל עברו קורס קשר כללי בראשות מפקדי הקשר בבריגדה.

נספח ב' - שאלון אישי של צבי אלנתן

צבי אלנתן (או בשם משפחתו הקודם – צבי קונירש) נולד בברלין, גרמניה ב-30.5.1923.
התגייס לבריגדה היהודית בשנת 1941 ושירת בה עד פירוקה בשנת 1946 כמש"ק קשר.
במשך שנות שירותו שהה כשנה וחצי במצרים ולוב, שנה באיטליה וכשנה בהולנד, בלגיה ואנגליה.
במסגרת הבריגדה היה אחראי על תחנת קשר של ה"גדעונים" (1945-1946).
עם שחרורו מהבריגדה הצטרף להגנה.
בסוף 1947 הדריך צבי בקורס הראשון לקציני קשר ובתום הקורס הקים את ביה"ס לקשר בשרונה.
במרץ 1948 נתמנה לקצין קשר ושירת בהגנה להקמת צה"ל.

עם הקמת צה"ל שירת בתפקידים הבאים :

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

תאריכים	תפקיד	יחידה	דרגה	אירועים מיוחדים לציון
1948-1950	קצין קשר חטיבתי	חטי' 4		השתתף במלחמת השחרור
1948-1950	קצין קשר חטיבתי	חטי' 8		השתתף במלחמת השחרור
1948-1950	קצין קשר חטיבתי	חטי' 7		
1948-1950	קצין קשר חטיבתי	חטי' 12		
1950	קצין קשר פיקודי	פיקוד דרום	רס"ן	השתתף במבצע קדש
1950	מג"ד	גדוד קשר 373	רס"ן	
1952	קצין אג"מ קשר	מקשר"ר	רס"ן	ממלא מקום
1953	קצין קשר פיקודי	פיקוד שמיני	רס"ן	
1953-1954	ראש מדור הדרכה	מפקדת קשר"ר	רס"ן	
1955- 1956	מדריך קורס קציני קשר מתקדם	בה"ד 7	רס"ן	
1956- 1958	מפקד קשר פיקודי	פיקוד דרום	סא"ל	
1956- 1958	מג"ד	גדוד קשר 373	סא"ל	
1958- 1960	ראש ענף ארגון	מפקדת קשר"ר	סא"ל	
1960- 1962	מפקד	בה"ד 7	סא"ל	
1962- 1964	ראש ענף מבצעים	מקשר"ר	סא"ל	

במהלך שירותו הצבאי ביצע את הקורסים הבאים :
קורס קציני קשר, קורס מ"מ/רס"ן, קורס מג"דים, סייס לפיקוד ומטה, קורס קציני קשר מתקדם,
הכנה וקורס שיטות והשתלמות קציני קשר מתקדם.

"לאלה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" - השלמה מבצעית 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

נספח ג' – כתבה על הבריגדה היהודית מתוך "מעריב" 1973

חטיבה יהודית לוחמת ("חי"ל")

חטיבה צבאית יהודית במסגרת הצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה. נודעו בכינוי "הבריגדה". הוקמה בשנת 1944, לאחר משא ומתן ממושך בין נציגי הסוכנות היהודית לארץ ישראל ובין שלטונות בריטניה. מאמצים מיוחדים השקיע בהקמתה משה שרת, שהיה אז מנהל המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית. כבר בראשית המלחמה התאמצה הסוכנות היהודית לקבל הסכמת בריטניה להקמת יחידות עבריות במסגרת הצבא הבריטי למלחמה בנאצים ולהגנת ארץ ישראל. אולם תנועת ההתנדבות נתקלה ביחס עויין מצד הבריטים, שהיו מעוניינים לבצע את מדיניות "הספר הלבן" האנטי-ציונית.

בסוף 1939 נאלצה המפקדה הבריטית לבקש גיוס מתנדבים לארץ ישראל לפלוגות חפרים מעורבות. מן הערבים התגייסו מעטים, והיוו יחידה אחת בלבד. היהודים שהתנדבו היו שבע יחידות צבאיות. בקרבות ביוון בשנת 1940 נפלו בשבי הגרמני 1500 מחיילות אלה ואחרות. אנשי היחידה

הטכניות השתתפו גם בקרבות במדבר המערבי, בהתקנת שדות מוקשים וקווי ביצורים. בקיץ 1940 הוקמו יחידות הבאפ"ס, יחידות חיל הגלים, שנועדו לתפקידי שמירה בארץ ישראל על שדות תעופה, חופים ונמלים, וכו'. בשנת 1942 הוקמה מחלקה של יהודים דוברי גרמנית לביצוע משימות חבלה בעורף הצבא הנאצי. לבסוף זכה מאבקם של הסוכנות היהודית להצלחה עם ההכרזה באוגוסט 1942 על הקמת "הרגימנטים" הארץ-ישראליים. הסוכנות הוסיפה לדרוש הרחבת המסגרת ולהקים **בריגדה יהודית**, שתכלול את כל היחידות העבריות המגויסות. השלטונות הבריטיים דחו דרישה זו בנימוקים מנימוקים שונים, עד שבספטמבר 1944 הוכרז על הקמת "הבריגדה גרופ" היא, "החטיבה היהודית הלוחמת". זו הורכבה משלושת הגדודים ("הרגימנטים") הארץ-ישראליים, ועליהם נוספו יחידות הובלה, תותחנים, קשר, חיל הנדסה, שירות הפואי ושירותי עזר. מפקד החטיבה היה הבריגדיר בנימין, יהודי יליד קנדה. על המתנדבים מארץ ישראל נוספו גם יהודים פליטי השואה ואחרים ובסך הכל היו בה 5,000 איש. דגל החטיבה היה עברי – שני פסי תכלת על רקע לבן ומגן דוד זהוב ביניהם, וכתובת: "חי"ל Jewish Brigade Group". החטיבה היהודית הלוחמת השתתפה בקרבות ליד הנהר סאניו ובהתקפה על הגרמנים

לפני כניעתם באיטליה. בתום המלחמה חנו יחידות החטיבה בגבולות איטליה ויוגוסלביה ואוסטריה ואחר כך גם בבליה ובהולנד. משלחות חיילים הגיעו לגרמניה. אנשי החטיבה נפגשו עם שרידי השואה, ומילאו תפקיד רב באירגון הבריחה וההעפלה לארץ ישראל. **החטיבה פורקה ונתפזרה ביוני 1946**. ער רב היה לקיומה של החטיבה מבחינה מדינית וגם מבחינת גיבוש ההכרה היהודית הלאומית ובמאבק על זכויות עם ישראל לעצמאות במולדתו. הנסיון הצבאי של חיילי החטיבה ומפקדיה היה לעזר רב עם קום המדינה וצה"ל.

נספח ד' – סמל הבריגדה

נספח ה' – חברי צוות העבודה עם מנחה העבודה – אלמ' במיל' הלל כרמלי

מימין לשמאל – צוערת עדי כהן, אל"מ (מיל') הלל כרמלי, צוערת ספיר ברנהולץ, צוערת שיר זיידפונדן, צוער יוסי דרעי.

"לא לה שיש את הזכות לדעת, יש את החובה לפעול" – השלמה מבצעת 026

עבודת מורשת – "הקשר בבריגדה היהודית"

נספח ו' - סמל המתנדב היהודי לצבא והצי הבריטי שהוענק למתנדבי היישוב.

